

BOGDAN BABIĆ:

Dr. F R A N T U Č A N

14. IX. 1878. — 22. VII. 1954.

Rođen 14. IX. 1878. u Divuši, gdje mu je otac bio učitelj. Tu je svršio i pučku školu, a gimnaziju 1900. u Zagrebu, gdje se upisuje na filozofski fakultet — prirodne nauke. Već početkom druge godine studija postaje asistentom profesora Kišpatića. Doktorira 1905., a ispit za srednjoškolskog učitelja polaže 1906. i postaje kustos mineraloško-petrografskog muzeja. Godine 1918. nasljeđuje na katedri prof. Kišpatića i sve do smrti (22. VII. 1954.) radi kao profesor sveučilišta, izuzev jedino period 1919/20. kada je kao samostalni demokrata bio povjerenik za prosvjetu i vjere u Hrvatskoj i Slavoniji. Godine 1930. izabran je za redovitog člana matematičko-prirodoslovnog razreda Jugoslavenske akademije.

Kada smo prošle godine pisali bilješke o »Našim seniorima« (Geol. vjesnik V—VII str. 409) nismo ni slutili da ćemo već u ovome svesku pisati o dru Tućanu kao pokojniku. Upravo je prošli svezak Vjesnika bio predan na poštu kad nas iznenadi vijest, da je 22. srpnja dr. Tućan naglo preminuo od kljenuti srca.

Znali smo, da radi na svojoj »Specijalnoj mineralogiji«, znali smo da je aktivan na svim poljima javnoga rada i po ničemu se — ni po njegovom izgledu, ni po kakovom slabljenju radnog člana, nije moglo ni slutiti, da je kraj tako blizu.

I kao da ga sada gledam, kao što sam ga gledao prije prvog svjetskog rata, sjedeći i radeći kao asistent prof. Kišpatića u istoj sobi s njime. Vidim ga u duhu kako sjedi poguren uz pisali stol opkoljen brdima knjiga, da ga se jedva vidi, te od vremena do vremena prekida čitanje i brzo pravi bilješke. Kao da ga slušam kako pjesničkim zanosom slavi rad ruskih mineraloga i izjavljuje, da je red da Slaveni otvore nauci nove putove i vidike.

Kao crv je rovaio po literaturi, pratio sve nove pojave, pravio eksperimente, dopisivao sa stranim stručnjacima i jasno pokazao da zanos i marljivost mogu i u našoj maloj sredini dati dobra stručnjaka.

I digao se među prve i postao svijestan svoje vrijednosti.

Od svoga prvog naučnog rada 1904. (doktorska disertacija) »Pegmatit u kristaličinom kamenju Moslavačke gore«, pa do svoje smrti objavio je 61 naučni rad iz područja mineralogije i petrografije.

Uz ove znanstvene radove, nadalje sa svoje dvije knjige mineralogije (»Opća mineralogija«, Bgd 1928. i Zagreb 1951., te »Specijalna mineralogija« Bgd 1930.) i sa popularnom knjigom »Naše rudno blago«, što ju je 1919. izdala »Matica Hrvatska«, Tućan je za dugo vremena udario temelje ne samo poznavanju našega ručnog blaga, nego i odgoju mineraloških stručnjaka, kao i izobrazbi svih stručnjaka naučnih grana u čiji okvir izgradnje ulaze mineralogija i petrografija. Njegovo nastojanje u tom pravcu počinje 1907. izlaskom popularnog rada »Naše kamenje«, koji je zapravo prva hrvatski pisana (iako popularna) petrografija. Nastavlja »Našim rudnim blagom«, a završava sa dvije knjige mineralogije, koje izlaze kao sveučilišni udžbenici.

Spomenemo li njegov srednjoškolski udžbenik »Mineralogija i geologija« (u više izdanja) rekli smo što je Tućan učinio za to, da školska mladež — đaci i studenti — upozna taj mrtvi dio prirode, i da se za njega više zainteresira.

Uz znanstvene radove treba svakako spomenuti i stručne prikaze, njih oko 30 do 40, u kojima je nastojao upoznati širi krug intelektualaca sa svojim i tuđim stručnim radovima, te pitanjima svoje struke. Tu se posebno ističe niz članaka napisan 1917. u »Hrv. njivi« o geološkom, mineraloškom, paleontološkom i petrografskom radu u Hrvatskoj. Ovamo spada i desetak nekrologa i biografija od kojih je najobilnija ona o Kišpatiću.

Dok je svojim naučnim radom stekao glas stručnjaka u zemlji i inozemstvu, svojim popularizatornim radom stekao je puno širu popularnost i ugled u širim narodnim slojevima — napose među omladinom.

Taj njegov rad počinje već 1901., ali se u punom smislu razmahuje 1915. kada je on počeo uređivati »Prirodu« i kada se počelo s edicijama Hrvatskog prirodoslovnog društva.

Tućan je u svemu od 1901. do 1954. godine napisao oko 80 popularnih manjih i većih članaka, od kojih su neki posebne knjige (»Naše rudno blago«, »Po Makedoniji«, »Među mineralima i stijenama«). No ne samo što je sam aktivan kao pisac, on mobilizira i druge na suradnju, daje pobude za članke i slično.

Do njegova uredništva 1915. Priroda je bila neprimijećen listić, tiskan u 300 primjeraka, a 1915. u ono teško ratno doba podiže se naklada već na 4000 primjeraka. I dok su mnogi drugi listovi i časopisi kod nas osnivani i propadali, Priroda se održala sve do današnjega dana i izlazi danas u svojem 42. godištu. A da je izdržala bure i oluje ima se zahvaliti duhu Frana Tućana, koga je on ucijepio svojim suradnicima, pretplatnicima i prijateljima lista, a dakako i ljubavi i razumijevanju, kojima je ona primljena od širokih narodnih slojeva. On i njegovi suradnici predočili su svoje čitatelje osobito time, što su svakome, koga je zanimalo makar koje pitanje prirodnih pojava dali odgovor, a to je ljudima pokazalo, da imaju nekoga, tko ih razumije i njihova pitanja ozbiljno shvaća.

Sjećam se kako je svojedobno došlo do velikih rasprava u Hrv. prirod. društvu između dviju struja, od kojih je jedna smatrala, da pjesnički popularizatorni način dra Tućana nije pravi način popularizacije. No uspjesi »Prirode« su pokazali, da je taj put bio ispravan, osvajajući teren, povećavajući broj čitatelja i pretplatnika.

Ne bi bio potpun ovaj prikaz, ako ne bi naveli i Tučanov književni rad. Tučan je zapravo i započeo književnim radom. Negdje kao sedmo ili osmogimnazijalac sa 19 godina tiska 1897/98. u »Pobratimu« pjesmu »Na Uni« zatim crtice, opisuje narodne igre, piše studiju »Cyrano de Bergerac«. 1900. izdaje pod pseudonimom F. Borivoj zbirku novela »Sa sela«, a onda prelazi na kazališne kritike i konačno piše putopise. Od 1897. do 1938. tiskano je oko 40 njegovih literarnih radova.

Jedno vrijeme vodio je anonimno novinsku polemiku s dr. Ogrizovićem u grčkoj drami i to tako uspješno, da mu je i sam Ogrizović jednom priznao kako je imao pravo.

Tučan je zapravo i u svojim stručnim radovima pjesnik. Njegovo pjesničko raspoloženje očituje se često već i u samim naslovima njegovih popularnih članaka kao na pr. »Kad kamenje govori«, »Svjedoci davnine«, »Tajne bijeloga mramora«, »Bosna rudonosna« i sl.

Široke opće i književne kulture, ne moža, a da i u svome mineraloškom udžbeniku ne pokaže svoje literarno osjećanje, pa i tamo navodi stihove. Poznavao je latinski jezik tako izvrsno da je, kako mi je sam pričao, svako veće čitao Vulgatu u originalu, držeći je najljepšom istočnom poezijom.

U svoj je rad unosio svega sebe i tako je njegov »Miško Kišpatić« ne samo Kišpatićeva biografija, nego istodobno i biografija samoga Tučana u kojoj također iznosi i svoja stručna mišljenja, o brojnim pitanjima struke.

NAUČNI RADOVI

1904. — Pegmatit u kristaliničnom kamenju Moslavačke gore. Rad jug. akad. knj. 159 str. 166—208 Zgb.
1908. — Sideriti iz Samoborske, Petrove i Trgovske gore. Nastavni vjesnik XVII. str. 1—6 Zagreb.
- Mikrochemische Reaktion des Gypses und Anhydrites. Centralblatt für Mineralogie etc Jo 1908. Nr. 5 S. 134—136 Stuttgart.
1909. — Prilog kemijskom poznavanju ruda u Hrvatskoj (Dolomit iz Fruške gore; magnezit Banovina, Fruška gora; stroncijanit Radoboj; hidrocinkit Ivančica, muskovit Papuk, Krndija). Glasnik Hrv. naravosl. društva XIX. str. 92—100, Zgb.
- Kurze Notiz über Dolomit. Centralblatt etc. Jg. 1909 Nr. 14 S. 506—509, Stuttgart.
- Postanak kristaliničnih škrljavaca. Nastavni vjesnik XVII. str. 3—15 Zagreb.
1911. — Die Kalksteine und Dolomite des kroatischen Karstgebites. Annales géologiques de la Peninsule Balkanique, Tome VI. fasc. 2 p. 609—813 m Belgrade.
- Krystalform von Vidinplatinchlorid. Zeitschrift für physiol. Chemie 76. S. 22. (U članku V. Njegovan: Beiträge zur Kenntnis der pflanzlichen Phosphatide. Jg. 76 S. 1—26.).
- Gajit, ein neues Mineral, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg 1911. Nr. 10 S. 312—316 Stuttgart.
- Oberflächenformen bei Carbonatgesteinen in Karstgebenden, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1911 Nr. 11 S. 343—350 Stuttgart.
1912. — Ein mehliges Siliciumdioxid, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg 1912 Nr 10 S 296—299. Stuttgart.

- Terra rossa, deren Natur und Entstehung, Neues Jahrbuch für Mineralogie etc. Beilageband 34 S 401—430 Stuttgart.
1913. — Zur Bauxitfrage, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1913. No 3 S. 65—68 Stuttgart.
- Zur Tučan's »Bauxitfrage«, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg 1913. Nr. 13 S. ... Stuttgart.
- Bauxit in neuem Licht, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1913. No 16 S. 495—497.
- Zur Kenntnis des mehlingen Siliciumdioxyds von Milna auf der Insel Brač in Dalmatien mit besonderer Berücksichtigung der Bauxitfrage, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1913. Nr. 21 S. 668—675, Stuttgart.
- Zu Wherry's Nomenklatur, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1913. Nr. 24, Stuttgart.
- Wieder »Zu Tučan's Bauxitfrage« Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1913. Nr. 24 S. 768—769 Stuttgart.
- Dolomite (Miemite) aus der Fruška gora, Glasnik Hrv. naravosl. društva XXV str. 194—201 Zagreb.
- Zur Petrographie der Fruška gora, Glasnik Hrv. prirodosl. društva XXV str. 206—214, Zagreb.
- Bauxiti u hrvatskom kršu, Glasnik Hrv. prir. društva XXV. sv. 2 str. 153—155, Zagreb.
1914. — Nickelhaltige Magnesite in Kroatien, Centralblatt für Miner. etc. Jg. 1914. No 8 S. 259—260, Stuttgart.
- Beiträge zur petrographischen Kenntnis der Fruška gora in Kroatien, Glasnik Hrv. prirodosl. društva XXVI. str. 23—50, 75—84, 145—163, 207—220, Zagreb.
- Sull'origine della Terra rossa, Giornale di Geologia pratica XII. p. 1—13 Parma-Pisa.
1915. — Beitrag zu Retgers Theorie des *Dolomits* als Doppelsalzes, Glasnik Hrv. prir. društva XXVII, str. 153—159, Zagreb.
- Ueber einen Meerschäum aus dem Agramergebirge, Centralblatt für Mineralogie etc. Jg. 1915. Nr. 3 S. 73—77.
- Prilog poznavanju ruda u Hrvatskoj. Nastavni vjesnik XXIII. str. — Zagreb 1915.
1919. — Sitan prinos poznavanju kristaliničnog kamenja Požeške gore, Glasnik Hrv. prirod. društva XXXI. str. 98—105. Zagreb.
1922. — Starije eruptivno kamenje u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, Glasnik Hrv. prir. društva XXXIV. str. 169—184, Zagreb.
1923. — Prinos poznavanju minerala u Jugoslaviji (Titanit iz gabra kod Jablanice u Hercegovini, amfibol iz andezita od Golupca u Južnoj Srbiji (Makedoniji), amfibolni azbest iz zelenoga škrljavca Zagrebačke gore). Spomenica L. Lozanića str. 193—198. tab. V. Beograd.
1924. — La kämmererite des chromites de Yougoslavie, Comptes rendus Academie des sciences, T 178 p. 1911—1914. Paris.
1925. — Bilješka o nekim našim mineralima (Rodohrozit iz Ljubije, epidot iz Zagrebačke gore, galenit sa Lisine kod Suvae u Lici, pririt ispod Lisca u Lici, hematit iz okolice Mazina, Bruvna i Kijane u Lici), Geološki anali Balk. poluostrva knj. VIII. deo I. str. 129—135, Beograd.
1926. — Mineraloško-petrografska proučavanja u Južnoj Srbiji (I okolica Alšara i Dudice, II. okolica Kosovske Mitrovice) 1. Rudarski kraj Trepče, 2. Rudarski kraj Rogozne, 3. Kromiti u serpentinu kod Čabre i Jagnjedice III. Rudište Damjana u okolici Radovišta), Glasnik skopskog naučnog društva, knj. I. sv. 2. str. 475—485, Skoplje.
- Mineraloško-petrografska proučavanja u kristalastom mastvu između Prilepa i Kajmakčalana, Glasnik Skopskog naučnog društva knj. II. sv. 1—2 str. 269—276 Skoplje.

1927. — Prilog poznavanju minerala Jugoslavije (Asfalt iz Prugova u Dalmaciji, kremen i pijesak iz Perne kod Topuskog u Hrvatskoj; oker iz ugljenih naslaga u Rudinama u blizini Brezova polja kod Gline u Hrvatskoj; sinjavci od Mračaja kod Gornjeg Vakufa u Bosni, kremen prozirac od Čazme u Hrvatskoj; anatas od Krušćice kod Travnika u Bosni), Geol. anali Balk. poluostrva knj. IX. sv. 1. str. 77—83, Beograd.
1928. — Andezitska erupcija u hercegovačkom kršu, Vijesti Geol. Zavoda u Zagrebu sv. II. str. 178—188, Zagreb.
— Aragonit od Kamešine ispod Šargana kod Mokre gore u sjev. zapad. Srbiji, Vijesti Geol. Zavoda u Zagrebu, sv. II. str. 121—127, Zagreb.
— Miško Kišpatić, Rad Jugosl. akad. knj. 238 str. 97—270, Zagreb.
1931. — Leucitska stijena Kurešnička Kraste kod Demirkapije, Glasnik Skopskog naučnog društva IX., 3 str. 79—87 i tabla. Skoplje.
— Fosforiti od Ervenika u Dalmaciji, Rad Jug. akad. knj. 244, str. 1—12, Zagreb.
— Lercolit sa Krnde kod Užica i produkti njegove metamorfoze, Rad Jug. akad. knj. 244. str. 48—73, Zagreb.
1932. — O boksitu. Zapisnici Srp. geol. društva (214 zbor), Geološki anali Balk. poluostrva XI-1, Beograd.
1933. — Arsen i njegove rude u Jugoslaviji. Farmaceutski vjesnik knj. 23. str. 841—847, Zagreb.
— Naučna ekskurzija u Vardarsku banovinu (1. Rudni kraj u okolini Lojana; 2. Rudni kraj u okolini Nikuštaka; 3. Leucitski bazalt kajemit od Pokoševa; 4. Kristalaste stijene Šar planine; 5. Kromni rudnici Kodža Balkana; 6. Olovni i cinkani rudnici Trepče; Eruptivna stijena od Zvečana) Ljetopis Jug. akademije sv. 45. str. 107—116, Zagreb.
— Pogledi na geokemiju dinarskoga krša, Rad. Jug. akademije knj. 246. str. 37—108, Zagreb.
1934. — Naučna ekskurzija u Vardarsku banovinu (1. Od Preševa do Vaksinaca; 2. Kristalne stijene Babune; 3. Mramorni oniks od Leška; 4. Šar planina od Kara Nikolice od Koraba; 5. Stijene Koraba; 6. Stijene Bistre planine), Ljetopis Jug. akad. sv. 46, str. 85—101, Zagreb.
— Prilog mineralnome i kemijskome proučavanju ličkih boksita. Rad Jug. akad. knj. 249 str. 46—79, Zagreb.
1935. — Izvještaj o mineraloško-petrografskoj ekskurziji u Južnoj Srbiji (1. Eruptivne stijene uz Iberijsku Reku; 2. Gabroidske stijene na jugu Demir Kapije; 3. Eruptivne stijene Kožufa i planine njemu na zapad. Sa 1 geol. kartom), Vesnik Geol. inst. Kr. Jugoslavije knj. IV/1. str. 11—42, Beograd.
1936. — Sijeniti, graniti i daciti od Lojana u Skopskoj Crnoj gori, Rad. Jug. akad. knj. 254. str. 29—110, Zagreb.
— Jadeit sa Aljagice u Južnoj Srbiji, Glasnik Hrv. prirod. društva XLI—XLVII. str. 91—100, Zagreb.
— Sijenit granitskog masiva kod Tande u Istočnoj Srbiji (1. Sijenit, 2. Granit). Rad Jug. akad. knj. 256 str. 97—125, Zagreb.
— Kristalaste stijene od Kitke do Kadina polja i Pepeljaka u Juž. Srbiji (1. Kitka, Drmoš, Aldinska planina, 2. Aljagica, Kadina Reka, Salakova Planina, Pepeljak) Rad Jug. Akademije knj. 256, str. 141—194, Zagreb.
— O ličkim boksitima (1. boksit od Skočaja, 2. boksit od Vraca, 3. boksit od Rudopolja, 4. boksit od Teslića kod Rudenice, 5. boksit od Grgina brijega, 6. boksit iz Mazina) Rudarsko topionički vesnik VIII. str. 2, 4, 5, Beograd.
— Pregled petrografskih prilika planine Kitke, Drmoša, velikog masiva Jakupice, Solunske glave i Karadžice, Izvještaj o radu Geol. inst. kr. Jugoslavije 1935. str. 8—9, Beograd.

1937. — Izvještaj o mineraloško-petrografskoj ekskurziji u Južnoj Srbiji (1. Silikatne stijene 2. Karbonatske stijene), Vesnik Geol. inst. kr. Jugoslavije knj. V. str. 99—116, Beograd.
- Petrografska proučavanja na sekciji Skoplje-Veles i Resan-Kruševo, Izvještaj Geol. inst. kr. Jugoslavije 1936. str. 11—14, Beograd.
1938. — Mramorni oniks i aragonit iz okoline Tetoya, Rad Jug. akad. knj. 261, str. 33—39, Zagreb.
- Sanidinski daciit Zvečana i Sokolice i alunit od Boletina kod Kosovske Mitrovice, Rad Jug. akad. knj. str. 137—182, Zagreb.
- Mineraloško-petrografska proučavanja na sekcijama Resan-Kruševo, Skoplje-Veles i Gostivar-Kičevo, Izvještaj o radu Geol. inst. Jugosl. 1937. 11—15.
- Izvještaj o mineraloško-petrografskoj ekskurziji u Južnoj Srbiji, Godišnjak Geol. inst. kr. Jugoslavije, 1937. str. 48—63, Beograd.
1939. — Izvještaj o mineraloško-petrografskom istraživanju u Južnoj Srbiji, Godišnjak Geol. inst. kr. Jugoslavije, 1937. str. 48—63, Beograd.
1939. — Izvještaj o mineraloško-petrografskom istraživanju u Južnoj Srbiji (Kavadarci-Strumica-Đevđelija), Godišnjak Geol. inst. kr. Jugoslavije, II. str. 25—33, Beograd.
- Nekoliko pogleda na postanak i starost serpentinskih stijena u Jugoslaviji, Hrvatski geografski glasnik br. 8—10 str. 237—246, Zagreb.
1940. — Mineraloško-petrografsko istraživanje u Južnoj Srbiji, Ljetopis Jug. akad. sv. 52, str. 161—171, Zagreb.
1941. — Mineraloško-petrografsko istraživanje Trgovske gore, Ljetopis Jug. akad. sv. 53, str. 150—158, Zagreb.
1949. — Prinos poznavanju mineraloško-petrografskih prilika jugoistočne Makedonije, Rad Jug. akademije knj. 276 str. 163—166, Zagreb.
1953. — O istraživanju eruptivnih stijena otoka Jabuke, Brusnika i Visa, Ljetopis Jug. akad. sv. 57, str. 215—225, Zagreb.
- Nov prinos poznavanju kristalastih stijena Moslavačke gore, Spomenica Miše Kišpatića str. 39—69, Jug. akad. Zagreb.

Radi obilja podataka o nalazištima vrijedno je od popularnih radova istaknuti knjige:

»Naše kamenje« u Zemljopisu Hrvatske knj. II. str. 28—172, Zagreb, 1907.

»Naše rudno blago«, Matica Hrvatska, Zagreb, 1919.

»Rudno blago Jugoslavije«, Beograd, 1938.

Poseban, spomena vrijedan je njegov rad koga inače nigdje ne spominju:

»Bilješke o prirodoslovnoj nomenklaturi« izišao u »Nastavnom vjesniku (XXII. 1914. sv. 1. str. 50—53) u kome uz ostale primjedbe utvrđuje, da je jedino izraz »krš« ispravan, dok je »karst« preuzet od Nijemaca.

Bogdan Babić